

#SOL'daÇözümVar

Krizden Çıkış için Alternatifler - II

Sol Bir Enerji Programı Önerisi

Demokratik Enerji Programı

SOL★
PARTİ

SOL Bir Enerji Programı Önerisi:

Demokratik Enerji Programı

Bu metin SOL Parti'nin Kamuculuk tartışmaları çerçevesinde SOL Parti Enerji Çalışma Grubu tarafından hazırlanmıştır. Tartışmaya katkı koymak için bilgi@solparti.org mail adresine mail atabilirsiniz.

SOL Parti Genel Merkezi
Mithatpaşa Caddesi 45-15 Kızılay-Ankara

Enerji krizi dünya çapında bütün hızıyla devam ediyor. Bu krizden en çok etkilenen ülkelerden biri de Türkiye. Yıllarca yanlış ve yıkıcı politikalarla yönetilemez hale getirilmiş enerji alanı, ekonomisi, siyaseti ve ekolojisi ile bir bütün olarak çöküşe geçen ülkemiz için zlmeyi bekleyen öncelikli sorunları barındırıyor. Fosil yakıtlara dayalı, kirli, dışa bağımlı ve özel sektörün kr hırsına terk edilmiş bir alan olan enerji, kamucu ve toplumcu bir anlayışla, yeniden yapılandırılması gereken alanların başında gelmektedir.

Yıllardır toplumcu, kamucu, demokratik-halkı ve ekolojik bir çıkışın satır başlarını netleştirmeye yönelik çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bu bağlamda; “Demokratik Enerji Programı” olarak ifade ettiğimiz türden bir geçiş programı, enerji tedarikinin genel teknik ilkelerinin yanı sıra sınıf mücadelelerinin g dengeleri ile de bağlantılı olarak, büyük oranda pratiğin içinde şekillenecektir. abalarımız, Türkiye toplumunun emperyalist bağımlılık zincirinden kopuşu ve emekçi halkın yararına, toplumcu, sosyalist bir yeniden kuruluş programı tasarlama, oluşturma ve uygulama çalışmalarının bir parçasıdır.

Bu çalışmada, önce enerji alanında dünyadaki gelişmelere değinilmekte, sonra ülkemizin bu alandaki mevcut durumuna dair tespitler yapılmaktadır. Ardından Türkiye'nin yeniden kuruluşu doğrultusunda, emekten yana bir toplumcu dönüşümün temel başlıklarından birisi olan "Demokratik Enerji Programı"nın bazı satır başları netleştirilmeye çalışılmaktadır.

Hazırladığımız bu çalışmada, dünyada neler olduğu, enerji kaynakları üzerindeki egemenlik ve denetim mücadeleleri, tekel-lerin fosil yakıt temelli politikaları, Yeşil Mutabakat konuları ve ülkemizde mevcut durum üzerinde durulmaktadır.

Kamucu, toplumcu bir enerji programı oluşturmaya yönelik çabaların bir parçası olan bu çalışma, Sol Parti üyeleri ve dostlarının yanı sıra; diğer toplumcu, sol, devrimci siyasi parti ve yapıların, emek ve meslek örgütlerinin üyelerinin ve enerji politika ve uygulamaları konularında sözü olan tüm yurttaşların bilgi ve değerlendirmesine açıktır. Görüş ve önerilerinizi bildirmenizi diliyoruz.

Bu çalışmada ve öncülü olan çalışmalarda emeği olan, görüş ve önerileri ile katkı koyan değerli dostlarımız Prof. Dr. Aziz Konukman, Prof.Dr.Seyhan Erdoğan, Prof. Dr. Hayri Kozanoğlu, Prof.Dr.Oğuz Oyan, Doç. Dr. Ozan Zengin, Mehmet Kayadelen, Orhan Aytaç, Nilgün Ercan, Olgun Sakarya, Levent Büyükbozkırlı ve Özgür Gürbüz'e teşekkür ediyoruz.

Oğuz Türkyılmaz
[SOL Parti Enerji Çalışma Grubu Üyesi]
Mahir Ulutaş
[SOL Parti Enerji Çalışma Grubu Üyesi]

Dünyada Neler Oluyor?

Enerji kullanımı, olmazsa olmaz ve vazgeçilemez insan haklarından biridir. Enerji ihtiyacının karşılanması da bir kamu hizmetidir.

Dünyanın küreselleşme sürecine girmesiyle birlikte, sermaye iktidarları tarafından uygulanan neoliberal politikalar sonucunda elektrik enerjisinden yararlanmanın vazgeçilemez bir insan hakkı olduğu gerçeği yok sayılmıştır. Elektrik temini, kamu kuruluşları eliyle verilen bir kamu hizmeti olmaktan çıkarılmış ve bir piyasa faaliyeti haline getirilerek ticari bir meta haline dönüştürülmüştür. Enerji sektörü bütünüyle kamusal bir düzlemden çıkartılarak özel tekellerin kâr egemenliğine teslim edilmiştir. Sermaye birikim rejiminin sınırsız büyüme eğilimi ile birlikte fosil kaynaklara dayalı, karbon yoğun, çevreye yıkıcı etkileri olan bir yapı ve işleyiş başat hale gelmiştir. Bu yapıda, tekellerin fosil yakıt üretim ve tüketimini temel alan ve hızla arttıran politikaları sonucu; küresel ısınmaya da yol açan seragazı salımları ve ekolojik yıkım, dünyayı tehdit eder bir konuma ulaşmıştır. Bu politikaların bir diğer sonucu da, enerji yoksulluğunun dayanılmaz bir boyuta varmış olmasıdır.

Enerji Kaynakları Üzerinde Egemenlik ve Denetim

Dünyada enerjinin büyük bir bölümünü tüketen ABD ve diğer emperyalist kapitalist ülkelerin yanı sıra Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti de, hegemonya savaşlarında kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve diğer büyük güçlerin bu “sınırlı” kaynaklara erişimini engellemek ve kontrol etmek için; tüm dünyadaki enerji kaynaklarını denetlemeyi ve ele geçirmeyi amaçlayan strateji ve politikaları, yıllardır uygulamaya çalışmaktadır. Petrol ve gaz rezervlerinin, başta Orta Doğu olmak üzere sınırlı coğrafyalarda (Rusya, Afrika, Hazar vb.) yoğunlaşmış olması, söz konusu kaynakların kontrolüne yönelik mücadele ve savaşları kızıştırmaktadır. Libya’da yönetimi deviren, Irak’ı işgal eden, Suriye’de rejimi değiştirmek için iç savaşı kışkırtan, petrol kuyularına el koyan, Orta ve Güney Amerika ile Afrika’nın bir çok ülkesinde açık işgallere varan müdahalelerde bulunan, kukla yönetimleri işbaşına getiren ABD, Fransa, İngiltere vb. kapitalist ülkeler; enerji kaynaklarının olduğu ülke ve bölgelere yönelik emperyalist amaç ve niyetlerini gizlemeye ihtiyaç duymamaktadır. Türkiye’nin Libya’daki askeri varlığı, her dönem gündemde tutulan Musul petroleri hesabı, Azerbaycan’da giderek güçlenen askeri varlığı, Katar, Somali vb. ülkelerdeki üsleri, iktidarın bu yeniden bölüşüm savaşından pay almak isteğini açıkça ortaya koymaktadır.

Fosil yakıtlardan güneş ve rüzgara dönüldüğünde, bütün dünya halklarının değerlendirebileceği bu özgür enerji kaynakları üzerinde egemenlik mücadelesi de hızını yitirecektir.

Tekellerin Fosil Yakıt Temelli Politikaları

Kapitalizm, doğası gereği zorunlu olarak büyümek, sınırsızca büyümek eğiliminde. Oysa dünyanın kaynakları sınırlı. Her üretim kaçınılmaz olarak doğal varlıklarda bir azalma ve üretim ve tüketim atıkları ile de doğayı kirletmek anlamına gelir. Ancak büyüyerek var olabilen, kâr arayışı diğer tüm amaçları-

nın üstünde olan kapitalizm, doğanın kendini yeniden üretme yeteneğini ve kapasitesini önemsemez. Kapitalist üretim, canlı organizmaların kendi içlerinde ve su, toprak ve hava ile fiziksel ve kimyasal etkileşimlerini dikkate almaz ve yaşam döngüsüne zarar verir.

Bir kapitalist işletme, üretimin doğal çevreye ve insanlara verdiği zararı hesaba katmaz. İktisatçılar, bu hesaba katılmayan maliyetleri dışsal maliyetler olarak tanımlıyorlar. Enerji, altyapı, sanayi yatırımlarının yarattığı ve yok saydığı çevresel tahribatın giderilmesi, atıkların ve pisliğin temizlenmesi için, toplumsal duyarlılığı olan kesimler, ciddi tepkiler ve karşı basınç oluşturabilir. Bu tür durumlarda da, sermaye sınıfları maliyetin şirketler tarafından değil de, mümkün olan azami ölçüde kamu bütçesi üzerinden toplumun sırtına yüklenmesi için azami gayret gösterir. Özetle kâr özel sermayeye giderken, maliyetler toplumun sırtına yüklenir.

İçinde bulunduğumuz tarihsel dönemde doğaya verilen zararlar, doğanın dengesini altüst etmiş ve gezegeni yeni bir çağa, Antroposen (insan) çağına taşımış durumdadır. İnsan varoluşundan öte, tüm canlıların varoluşunu da tehdit eden bu tehlikeli durumun nedeni “tekelci kapitalizm”dir.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (The Intergovernmental Panel on Climate Change-IPCC) bünyesinde yapılan çalışmalar kapsamında, alanlarında öncü bilim insanlarınca, her biri gezegen üzerindeki yaşam için ciddi tehdit oluşturan ve dahası, birbirini de tetikleme potansiyeli taşıyan dokuz adet “gezegensel sınır” belirlenmiştir: İklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, okyanus asitlenmesi, toprak kullanımında değişiklikler, atmosferik aerosol yüklemesi, azot ve fosfor döngüleri, kimyasal kirlilik, ozon eksilmesi ve küresel tatlı su kullanımı.

Hem etkilerini çıplak gözle görmeye başlamamız hem de diğerleriyle kesişimde merkezi bir konuma sahip olması nedeniyle iklim değişikliği en büyük ve acil tehdidi oluşturmaktadır. Sınır değerler, iklim değişikliğinin yanı sıra biyoçeşitlilik ve azot döngüsü içinde aşılmıştır.

Küresel ısınmaya yol açan seragazı (karbondioksit, metan, su buharı, ozon, azot oksit vb) salımlarının yüzde yetmiş aşan bölümü enerji sektöründen kaynaklanmaktadır.

Sanayi devrimi ile başlayan, 1950'lerden bugüne değin çok yoğunlaşan petrol, kömür ve doğalgaz üretim ve tüketimi, dünya birincil enerji arzı içinde fosil yakıtların payını hızla arttırmıştır. Bu nedenle son yirmi yıllık dönemde, dünya toplam birincil enerji kaynakları tüketiminde fosil kaynakların payı sürekli olarak çok yüksek olmuştur. Petrol, gaz ve kömür tekellerinin çok etkin olduğu dünyada, birincil enerji tüketimindeki payı 2020'de yüzde sekseni geçen fosil yakıtlara yüksek bağımlılık, izlenen politikalarda çok radikal değişiklikler olmadığı sürece, kısa ve orta dönemde kayda değer bir azalma göstermeyecektir.

Fosil yakıt kullanımından hızla uzaklaşmadığı takdirde, sanayi devrimine göre günümüzde 1,2 oC olan ortalama küresel ısınmanın, yüzyıl sonunda değil 1,5 oC, 2,0 oC ile bile sınırlandırılması mümkün olamayacaktır.

Günümüz dünyasında, bir yanda, dünyanın kaynakları ve doğanın varlıkları kapitalizmin körüklediği çılgın bir tempo ile ve fütursuzca, toplumsal yaşam gereklerinin çok üzerinde tüketilmekte. Diğer yanda, hâlâ 3 milyar insanın evinde ellerini yıkayacağı bir lavabo, 2,7 milyar insanın yemek pişirmek için düzenli bir mutfağı bulunmamakta; sekiz yüz milyon kadar insan elektrikten yararlanamamaktadır. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde yaşayanlar da dâhil; çok sayıda insan, alım güçlerinin yetersizliği nedeniyle mevcut imkânlarla ulaşmakta zorluk çekmekte, ödeyemedikleri yüksek elektrik ve doğal gaz faturaları nedeniyle karanlık ve soğuk bir yaşama mahkûm olmaktadır.

İklim sorunsalı, kapsamı, nedenleri ve sonuçları ile, ideolojik, iktisadi, sınıfsal, siyasi bir sorundur ve bu özelliklerinden dolayı zaman, mekân ve ölçek boyutlarına sahiptir. Sorunun çözümü için bütün bu özellikler ve boyutlar arasında etkileşim kuran ve geleceğe ertelenmemiş siyasi ve toplumsal bir mücadeleye ihtiyaç vardır. İklimle ilgili sorun yumağı, iktisadi, toplumsal ve tarihsel

eşitsizlikleri arttırdığı gibi dezavantajlı kesimlere, yoksul ülkelere, geri kalmış bölgelere, emekçi sınıflara, işsizlere, kadınlara ve gelecek kuşaklara daha ağır yükler yüklemektedir. Sorun, küresel, bölgesel, sınıfsal ve toplumsal cinsiyet boyutları da olan bir sorundur. Bu kadar çok boyutlu ve karmaşık bir sorunun, salt çevre ile ilgili teknik parametrelerin aritmetik değişimi ve mucizevi sonuçlar beklenen yeni teknolojilerin uygulanması ile çözüleceğini öne süren ve sorunu önemsizleştirmeye çalışan yaklaşımlar kabul edilemez.

İklimle ilgili sorunları uzunca süre reddeden ve kabul etmeyen sermaye sınıfları, şimdilerde durumdan vazife çıkararak, politika değişikliğine yöneldiler. Görünürde iklim kaynaklı sorunları çözüme iddiasıyla, ama esas olarak kendi krizlerini aşmak amacıyla; kapitalist yeniden üretim için yeni faaliyet ve kazanç alanları yaratmayı amaçlıyorlar. Bugüne değin enerji yatırımlarında yalnız azami kâr dürtüsü ile hareket eden, doğayı tahrip etmekte beis görmeyen sermaye; küresel salgınının altüst ettiği, eski birçok kurumun işlevlerini yitirdiği bir süreçte, “enerjide yeni düzen, yeşil enerji, yeşil dönüşüm” slogan ve önermelerini tekrarlayarak, bir masumiyet maskesi ile sahneye çıkmıştır.

Özel şirketlerin ve doğrudan veya dolaylı olarak finanse ettikleri ve/veya destekledikleri düşünce kuruluşları eliyle lanse ettikleri uluslararası ve ulusal ölçekte dil ve söylem değişikliği, iklim krizine karşı kayda değer bir mücadele verme niyetleri olduğunu göstermiyor. Bugüne değin yapılan ve doğaya, çevreye, topluma zarar veren kualsız, düzensiz sanayi, madencilik, enerji ve altyapı yatırımlarından sorumlu olan sermaye kesimleri şimdi, “Krizi benzersiz bir fırsata çevirmek” için; AB ve AB üzerinden dünyaya, “Avrupa Yeşil Mutabakatı” adı ile “yeni bir sermaye birikim yöntemini”, büyüme stratejisi tabelasıyla önermektedir.

Kapitalist sistemin dünyamıza egemen olan odakları; IPCC toplantıları belgelerinin, COP (Conference of the Parties- Taraflar Konferansı) Raporları'nın ve daha bir çok araştırmanın vurguladığı sera gazı salımlarının ve sıcaklık artışlarının yakıcı sonuçlarını göz ardı etme imkânı kalmayınca, sorumlu oldukları

küresel sıcaklık artışını sınırlamaktan, karbon salımlarını hızla azaltmaktan söz etmeye, “yeşil mutabakat”, “yeşil enerji”, “adil dönüşüm”, net sera gazı salımları” gibi süslü, yanıltıcı, gerçeklerin üstünü örten söylemleri dillerinden düşürmemeye başladılar. İklim değişikliğinin yaratacağı olumsuzluklardan ve yıkımlardan en çok geri kalmış ülke halkları ve tüm dünyada işçiler, köylüler, emekçiler, kadınlar, yoksullar etkilenecek; ülkelerin sınırları içinde ve küresel ölçekte göç dalgaları artacaktır. Emperyalist-kapitalist sistemin etkin güç merkezlerinden biri olan AB’nin merkezi yapıları eliyle yaratılan Yeşil Mutabakat, esas olarak kapitalist sistemin yeni pazar ve kazanç alanları yaratılmasına, sermaye kesimine daha fazla kamu kaynağı aktarılmasına yöneliktir. İklim değişikliğine ve iklim değişikliği bahanesiyle oluşturulmakta olan sermaye bakış açılı söylem, propaganda, kamu oyu oluşturma, politika belirleme, yasal düzenlemeler yapma çalışmalarına karşı sol ve sosyalist parti ve hareketler, ulusal ölçekte alternatif toplumcu programlarla karşı çıkmakla yetinmeyip, sendikalar ve diğer emek örgütleri ile birlikte, ulusal ve uluslararası ölçekte, kamucu bir temelde yükselecek bir güç ve eylem birliği de yapmaları gerekmektedir.

Ülkemizde Durum

1980'ler'den bugüne bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de sermaye iktidarları eliyle uygulanan neoliberal politikalarla:

- Elektrik temini, kamu kuruluşları eliyle verilen bir hizmet olmaktan çıkarılmış, piyasadan temin edilen ticari bir meta haline dönüştürülmüştür.

- Santral yatırımlarında büyük kapasiteler seçilmiş ve uygulanmıştır. Sağlanan özel teşviklerle, kontrolün büyük şirketlerde olması sağlanırken, demokratik ve katılımcı işleyişli, geniş katımlı, yaygın tabanlı küçük ölçekli projelerin önü kesilmiştir.

- Enerjinin kamusal bir hizmet olmaktan çıkarılıp metalaştırılması ve özel şirketlerin kâr alanı hale getirilmesi ile ,enerjinin daha verimli kullanılmasına yönelik çalışmalardan vaz geçilmiş, tüketim özendirilmiş ve özel şirketlerin kazançlarını katlamalarına sağlayan çarpık bir yapı oluşturulmuştur.

- Enerji sektörü özel tekellerin kâr egemenliğine teslim edilirken, enerji yoksulluğu hızla artmıştır.

- Elektrik enerjisinden yararlanmanın vazgeçilemez bir insan hakkı olduğu gerçeği yok sayılmıştır.

Bugünkü enerji arzı içinde fosil yakıtlar belirleyici ağırlıkta olup, yenilenebilir enerji kaynaklarının payı yalnız altıda birdir. 2021'de elektrik üretiminde fosil yakıtların payı üçte iki olmuş-

tur. Enerji kaynaklarının yüzde 70,2'si ithal edilmektedir. 2021'de enerji hammaddeleri ithalatının tutarı 50,5 milyar doları aşmıştır.

Yaşanan Sorunlar İktidarın Özelleştirme Uygulamalarının Sonucudur

1980'lerde başlayan kamu varlıklarını özelleştirme çalışmaları, en çok mevcut iktidar döneminde yoğunlaşmıştır. Kamu yeni santral yatırımı yapmazken, elektrik üretim tesislerinin büyük bölümü özelleştirilmiş ve elektrik üretiminde kamunun payı 2021'de yüzde 16,1'e gerilemiştir. Elektrik üretiminin yüzde sekseninden fazlası, dağıtım ve satışının tamamı, özel şirketler aracılığıyla yapılmaktadır. Elektrik üretiminde de kayda değer bir ağırlığı olan birkaç büyük özel sermaye grubu, elektrik dağıtımını, tedarik ve perakende satışında da etkindir. Elektrik dağıtım şirketleri ve santral özelleştirilmeleri ile alım garantili elektrik üretim tesislerinin ihalelerinde sürekli tercih edilen bazı özel sermaye grupları, kamudan en çok iş alan şirketler sıralamasında da dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Kamu Kaynakları Yandaş Şirketlere Aktarılıyor

İktidarın enerji politikaları, kamu kaynaklarını özel şirketlere aktarmaya ve belirli sermaye gruplarının çıkarlarını azamileştirmeye yöneliktir. Sadece elektrik enerjisi alanında 2018'de yaklaşık 41 milyar TL, 2019'da 56 milyar TL, 2020'de 62 milyar TL, 2021'de 70 milyar TL, özel şirketlere doğrudan transfer edilmiştir. Şirketlerin, insan yaşamını ve doğayı tahrip eden uygulamalarına da ses çıkarılmadığı gibi, yapım ve işletme süreçlerinde her türlü kamusal destek de sağlanmaktadır. Kömürlü termik santrallerin birçoğundaki baca gazı arıtma tesislerinin salımlarının sınır değerlerin üzerinde olmasına karşın, çevreyi kirletmelerine gözmaktan öte, yurttaşları ve doğayı zehirleyerek üretimlerini sürdürmelerine imkân verilmektedir.

Elektrik enerjisi alanındaki plansız uygulamalarla, tarım alanlarına, çevreye, ekosisteme, yöre halkının yaşamına ve ekonomisine

etkilerine bakılmadan, yeni enerji santrali lisansları verilmektedir. Bu kapitalist akıldışılık ve plansızlık öyle bir noktaya varmıştır ki, bir yanda kapasite fazlası varken diğer yanda arz açığı tehlikesi ciddiye alınması gereken bir noktaya gelmiştir.

Enerji Yoksulluğu Ciddi ve Yakın Bir Tehdittir

Türkiye elektrik ve doğalgaz fiyatlarında çok yüksek oranda artışların olduğu, geçtiğimiz yıl faturalarını ödeyemedikleri için milyonlarca yurttaşın enerji kesintisi yaşadığı, enerji yoksulluğunun ciddi bir sorun olduğu bir ülke. 2021'in son günü yapılan yüksek oranlı zamlarla, 2021 başında elektrik fiyatları yüzde 72,5-158,7 oranında artarken, doğalgaz fiyatlarındaki yıllık artış da yüzde 47,1-345,5 düzeyinde oldu. Ülkemizde işsizlik yakıcı bir sorun. Ücretlilerin yüzde 60'ına yakın bir bölümünün gelirleri asgari ücret düzeyinde. Milyonlarca emeklinin maaşı ise asgari ücretin yüzde kırk daha altında. Son fahiş zamların yakıcı ve yıkıcı etkisiyle, ödeyemeyecekleri faturalardan ötürü elektrik ve doğalgazları kesilerek karanlığa ve soğuğa mahkûm edilmek istenen yurttaşlar anayasal haklarını kullandılar. Ülkenin dört bir yanında sokaklarda, alanlarda tepkilerini dile getirdiler. Elektrik ve gaz faturaları işyeri kiralarını aşan işyerleri kapanmaya başladı. Sol partiler, emek örgütleri zamların iptalini, düşük gelirli yurttaşlara kamu desteği ile elektrik ve gaz verilmesini talep ettiler.

Sorunlar Toplumcu, Kamucu Politika ve Uygulamalarla Çözülebilir

1980'lerden bu yana yoğunlaşan özelleştirme ve piyasalaştırma uygulamaları, piyasalaştırılan diğer kamusal hizmetler gibi, enerji alanını da artan sorunlara boğmuştur. Sorunları aşmak ve krizden en çabuk ve en az hasarla çıkabilmek için izlenecek yol bellidir. Yurttaşların ve toplumun gereksinimlerinin karşılanması için, toplumsal yarar esaslarını temel alan demokratik bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifli kamucu, toplumcu bir program uygulanmalıdır. Başta enerji, eğitim, sağlık olmak üzere tüm kamusal hizmetler, kamu kuruluşları eliyle verilmelidir.

Enerji politika ve uygulamaları; tüm yurttaşların ve toplumun ortak gereksinimleri olan adalet, beslenme, uygun barınma, sağlık, eğitim, güvenli çalışma ve yaşam koşulları, ulaşım, iletişim, kültürel ve sportif hizmetler, temel ihtiyaç maddelerinin üretimi ve temini ve tüm bu hizmet ve faaliyetlerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktar ve nitelikte enerjinin; toplum çıkarlarını gözeterek bir yapıda, kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri asgari düzeyde tutularak ve azami ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak üretimini, iletimini ve dağıtımını amaçlamalıdır.

Enerjide Kamucu Dönüşümün

İlkeleri

Enerjide kamucu dönüşümün ilkeleri şunlar olmalıdır:

- Toplumcu düşünce, sosyalist dünya görüşü rehber kabul edilmelidir.
- Kamu kuruluş ve işletmelerine toplumcu bir yönetim anlayışı egemen kılınmalı, ülke ve bölge kalkınmasına, yerel toplumun ve çevrenin ihtiyaçlarına öncelik verilmelidir.
- Enerji ihtiyacı, planlama sistematığına dayalı uzun vadeli öngörülerle, toplumsal, kamusal ve ulusal çıkarlar gözetilerek, geniş kesimlerin sürekli yararlanmasına imkân verecek şekilde, düşük maliyetle ve çevreye en az zarar verecek biçimde karşılanmalıdır.
- Enerji talebini gereksiz düzeyde artıracak verimsiz yatırımlardan uzak durulmalıdır.
- Yeni ihtiyaçları, dağıtımdaki kayıpları düşürerek ve nihai sektörlerde yer yer yüzde 50'nin üzerine çıkabilen enerji tasarrufu imkânları ile karşılama temel alınmalıdır.
- Yenilenebilir kaynaklara dayalı olan ve enerji ekipmanlarının yurt içinde üretimini öngören projelere ağırlık verilmelidir
- Enerji; sağlık gibi, eğitim gibi temel altyapı niteliğinde bir kamu hizmetidir. Kamu eliyle ve kamu denetiminde yürütülmesi gerekmektedir. Özelleşen kamu kuruluşlarının tekrar kamuya dönmesi sağlanmalıdır.

- Bir adım daha atılmalı, yeni kamu iktisadi teşebbüsleri sektör temelli olarak kurulmalıdır. Elektrik, petrol ve doğalgaz üretimi, iletimi ve dağıtımı, petrol rafinerileri ve petrokimya kompleksleri, ileri teknoloji demir çelik tesisleri, toplum, kamu ve ülke yararlı büyük ölçekli madencilik projeleri, kamusal eğitim, kültür, sağlık ve spor kurum ve tesisleri, kamusal ulaşım ve iletişim sistemleri, kurumları ve şebekeleri, sağlıklı kentsel gelişim ve toplu konut uygulamaları, sosyal güvenlik sistemi ve kurumları, temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin üretimi, temini, satışı ve dağıtımı ve diğer sosyal fayda yaratan alanlarda oluşturulacak güçlü kamusal kuruluşlar ve yapılar yoluyla, kamu tekrar hemen her alanda lokomotif olmalıdır. Kamu işletmelerinde şeffaflık temel kural haline gelmelidir. Çalışanların yanı sıra, üretilen hizmetlerden yararlananlar, ürünleri kullananlar ve özellikle enerji, madencilik, altyapı ve sanayi yatırımlarında, tesislerin bulunduğu bölgede yaşayan halkın demokratik temsilcileri de, karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin, söz ve karar sahibi olmalı, sendikal örgütlenme yaygınlaşmalı, üretkenler yönetmelidir.
 - Kamu işletmeleri iç işleyişlerinde özerk olmalı, yönetimlerinde istikrar sağlanmalı, gündelik kısır siyasi çıkarlara kurban edilmeleri önlenmelidir.
 - Tüm tüketim alanlarında enerjinin daha verimli kullanılmasını sağlayacak politika ve uygulamalar yürürlüğe konulmalı; demokratik bir planlama anlayışı ve uygulamasıyla toplumun gerçek ihtiyaçlarının karşılanması temel alınmalıdır.
- Kapitalizmin gereksiz tüketim, sürekli yeniden üretim sarmalının tetiklediği, genel olarak tüm enerji kaynaklarının, özel olarak da işlevsel olmayan elektrik tüketiminin körüklenmesi anlayışından uzak durulmalıdır.

Demokratik Enerji Programı

- Özel şirketlerin, sermaye sınıflarının değil, başta emekçi sınıflar olmak üzere toplumun ezici çoğunluğunun toplumsal çıkarlarını gözetir.
- Emeğin tarihsel kazanımlarını, örgütlülüğünü ve sosyal devleti sermayenin çıkarları lehine yok eden; sağlık, eğitim dâhil tüm alanları piyasa uygulamalarına açan neoliberal politikaları değiştirmeyi esas alır.
- Emeği en yüce değer sayan, siyasal, ekonomik, sosyal yönleriyle bütünlüklü, toplumcu bir demokratikleşme siyasal programının, eşit, özgür, adil bir topluma, bağımsız, demokratik ve sosyalizme yönelen bir ülkeye ulaşma mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır.
- Demokratik Enerji Programı, geniş toplum kesimlerinin güncel ve çağdaş yaşam koşullarına uygun enerji gereksinimlerinin eksiksiz karşılanmasını hedefler.

Enerji Sektöründe Yeni Bir Yapılanma ve Yeni Kurumlar Planlama Yeniden: Türkiye Planlama Kurulu

Çalışmalarında ülkenin bütünlüğünü ve toplumun yararını esas alan, merkezi / ulusal / bölgesel planların hazırlanması sürecinde yerel toplulukların özgül koşullarının ve ihtiyaçlarının yerelde

merkezden daha iyi tanımlanacağını ve belirlenebileceğini kabul eden; eşit, özgür, adil, dayanışmayı önemseyen demokratik bir toplum ve refah içinde yaşanacak bir ülkeye ulaşmak için;

- Yurttaşlarına ve ülkesinde yaşayan insanlara insan onuruna yakışır bir refah ortamı (beslenme, barınma, eğitim, sağlık vb. hizmetler) sağlayan;
- Büyüme ile istihdamı ve adil bölüşümü kurgulayan;
- Bölgeler arasındaki eşitsizliği ve toplumdaki gelir dağılımı dengesizliğini gidermeyi amaçlayan;
- Temel bilimleri, teknoloji geliştirmeyi ve nitelikli üretimi temel alan bir sanayiye geliştirmeyi hedefleyen;
- Kamucu demokratik merkezi planlamanın esas kabul edildiği;
- Kamu hizmeti ve malı üreten, sosyo-ekonomik anlamda değer yaratan;
- İnsanını güçlendirici eğitim ve öğretim veren, bilgi ve becerisini geliştirmeye yönelik olanaklar sunan ve böylelikle toplumsal bilinci yükselten;
- İnsan haklarına, temel hak ve özgürlüklere dayanan;
- Hak ve yükümlülükte eşitliği ve adaleti gözeterek politika belirleyen ve faaliyet yürüten;
- Soyut ve içi boşaltılmış bir kamu yararı kavramı yerine solun evrensel değerlerine uygun toplumcu bir kamu yararı kavramı tanımlayan;
- Bütün işlem ve eylemlerinde iktidar seçkinlerinin, belli kesimlerin, piyasa aktörlerinin, emperyalist güçlerin yararını değil kamu yararını gözeterek yurttaşına hukuka uygun, adil ve eşit, tarafsız davranan; buna aykırı durumlarda yurttaşların yargıya güvenerek devlete, iktidar seçkinlerine ve sermaye sahiplerine dava açabilmesini mümkün kılan;
- Devletin işlem ve eylemlerinin yurttaşlar tarafından bilinebildiği, izlenebildiği, öngörülebildiği;
- İşe uygun nitelikli kişilerin, uzmanlık bilgilerini ölçen nesnel kriterlere dayalı sınavlarla seçildiği;
- Halktan kopuk olmayan ve kendisini halkın üstünde görmeyen, yetkiler açısından ayrıcalıklı ve dokunulmaz kılınmayan kamu görevlilerinden oluşan bir personel sistemine sahip;

- Merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerini hizmetler bütününe gözeterek işbölümü ve tamamlayıcılık ekseninde düzenleyen;
- İlgili kesimlerin ve özellikle emekçilerin tüm yönetsel platformlarda katılım mekanizmalarını arttıran;
- Piyasacılık karşısında kamucu bir bilinçle kamu yararına dönük belediyeleştirmeyi, devletleştirmeyi ve kamulaştırma-yı vazgeçilmez politikalar olarak gören;
- Gelir adaletini sağlayarak gelir, servet ve harcama-hizmet unsurları temelinde hakça vergi toplayan ve hizmet sunan;
- Eğitim, sağlık, enerji, ulaşım, konut vb. hizmetlerinin kamu hizmeti niteliğini vurgulayarak kamu eli ile verilmesini öngören
- Bir kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve buna uygun kamu yönetimi sistemi oluşturabilmek için gerekli emekten yana halkçı bir devlet mekanizmasının tesisi kapsamında, kamu kuruluşları yeniden yapılandırılacak ve bu yeni kurum-sallaşmanın önemli bir bileşeni olarak Türkiye Planlama Kurumu (TPK) kurulacaktır. TPK'nın planlama kurgusu, yerel inisiyatifleri de dikkate alan, yerel unsurları da işin içine katan, karar mekanizmalarında onların da söz sahibi olduğu, katılımcı ve demokratik bir planlama anlayışına dayanacaktır.

TPK'nın, il, bölge ve ülke düzeyinde yapacağı tüm çalışmalara, yerelden merkeze doğru geniş katılımlar sağlanacaktır. Temel sektörlerde strateji, politika ve önceliklerin tartışılıp yeniden belirleneceği, toplumun tüm kesimlerinin, konunun tüm taraflarının görüşlerini demokratik bir şekilde özgürce ifade edebileceği, geniş katılımlı Ulusal Platformlar oluşturulacaktır. Bu platformlarla ve TPK ile eşgüdüm ve etkileşim içinde birlikte çalışmak üzere, ilgili bakanlıklar bünyesinde Ulusal Strateji Merkezleri kurulacaktır. TPK ve Bakanlıklar; Platformlar ve Strateji Merkezlerinin ortak çalışmalarına dayanarak, kısa, orta ve uzun vadeli strateji belgeleri, beş yıllık planlar, yol haritaları, eylem planları hazırlayacak ve uygulayacaktır. Strateji belgeleri ve planları, mevzuat, yol haritaları, eylem planları vb. belgeleri; mutlaka demokratik, katılımcı ve şeffaf bir anlayışla hazırlanacaktır. Bu

çalışmalara ilgili kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin yanı sıra üniversitelerin, bilimsel araştırma kurumlarının, meslek odaları ve örgütlerinin, uzmanlık derneklerinin, sendikaların, tüketici ve çevre örgütlerinin ve yatırımların yapılacağı bölgelerde yaşayan halkın temsilcilerinin etkin işlevsel katılımı ve katkıları sağlanacaktır.

Demokratik planlama kurgusu ve işleyişi kapsamında, kamu bütçesinin gelir ve harcama kalemlerinin belirlenmesi süreçlerinde yurttaşlar ile emek ve meslek örgütleri, görüş ve önerilerini bildirecekler, söz sahibi olacaklardır.

Kamu yönetimi yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştırıcı önlemler alacak, çalışmaların şeffaf ve erişilebilir olmasını sağlayacaktır.

Planla Uyumlu Kamu Yapılanması ve Katılımcı Bütçe Anlayışı

Önerilen yeni kalkınma planı anlayışının taşıyıcısı konumunda olan kamu yönetiminin sosyal ve ekonomik işlevlerle yeniden donatılması sağlanacaktır. Oysa IMF-DB (Uluslararası Para Fonu-Dünya Bankası) destekli programlar ve bütçe düzenlemeleri ile kamu, küçültülmüş, müdahale alanları sınırlandırılmış, sosyal özü budanmış ve küreselleşmeye yatkın bir kamu yapısı dayatılmıştır. Bugünkü bütçe süreci dayatılan bu küçülmüş kamu yapısıyla sürdürülmektedir. Mali disipline dayalı bütçe anlayışı bunun doğal bir sonucudur.

Avrupa'da yüzlerce yıldır verilen mücadelelerle elde edilmiş olan ulusal meclislerin bütçe yapma hakkının yolu, dilimize Büyük Özgürlükler Sözleşmesi diye çevrilen 1215 tarihli Magna Carta ile açılmıştır. Bu hakkın korunarak güçlendirilmesi önceliğimiz olacaktır. Yeni hükümet sistemiyle bu hakkın kullanımında önemli bir kayıp söz konusudur. Anayasa'da yapılan değişiklikle (md. 161/4) Cumhurbaşkanı'na bütçe kanunu olmaksızın vergi toplamaya ve harcama yapmaya devam etme yetkisi verilmiştir. Bütçe kanununun onaylanmasında TBMM geçici olarak bypass edilebilmektedir.

Bütçe hakkının etkin kullanımını sağlayabilmek için, öncelikli olarak mali disipline dayalı bütçe anlayışına sahip bu küçülmüş kamu yapısından uzaklaşılacaktır. Bu gerekli ama yeterli değildir. Ayrıca bütçe hakkının etkin kullanımını engelleyici diğer sorunların da çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Sorunların çözümü için, bütçe sürecinde yer alan Meclise, Sayıştay'a ve bugün sürecin dışında bırakılan halkın temsilcisi konumundaki emek ve meslek örgütlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu son nokta çok önemlidir. Çünkü bütçe denetimi sadece Sayıştay'a bırakılmaz. Sayıştay devlet adına denetim yapar ama kamusal / toplumsal denetim daha kapsamlı bir denetimdir. Dolayısıyla halkın örgütlü kesimlerinin denetim sürecinde aktif bir rol üstlenmesi mutlaka sağlanmalıdır. Sözü edilen bu kurumsal yapılarla katılımcı ve demokratik yeni bir bütçe süreci böylece oluşturulmuş olacaktır.

Bugünkü “eldeki kaynak kadar hizmet” anlamına gelen bütçe anlayışı terk edilecektir. Bu anlayış, özel kuruluşların bütçeleri için geçerli olabilir, ancak kamu bütçesi için asla kabul edilemez. Bütçeye bağlama sürecinde, harcama öğeleri için bütçe hakkından kesinlikle ödün verilmeyecektir. Çünkü kamu bütçeleri bütçe hakkının olmazsa olmaz koşulu olan ‘giderlerin önceliği’ ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeye göre; önce toplumsal tercihlere göre harcama tutarları ve kalemleri saptanmakta, ardından bu harcamaların gerektirdiği kamusal gelirler belirlenmektedir. Bu ilke, kamu bütçesini özel bütçelerden, -özel sektörün yaptığı bütçeden- ayıran temel bir özelliktir. Bu ilkenin temel mantığı, gelir sağlama konusunda devletin egemenlik hakkının önemli bir güç kaynağı olduğudur. Devletin bu gücü bireylerin üzerinde bir güçtür. Devlet bu gücü toplum/kamu yararına kullanmak durumundadır. Ama maalesef Türkiye’de bu bütçe ilkesi, hem demokratik işleyişin geriliği, hem de IMF-DB dayatmasıyla bütçe yapma alışkanlığı nedeniyle ters yüz edilerek, bütçeler özel sektör mantığıyla hazırlanır hale gelmiştir. Ayağa göre yorgan dikmekle görevli kamu / devlet yönetimi, IMF-DB’nin meşhur faiz dışı fazla (FDF) dayatması nedeniyle bu görevini savsaklayarak ayağını yorganına göre uzat felsefesine sarılmıştır. Kaldı ki, IMF-DB temelli bütçe anlayışında bile, bütçenin açık vermesi

kabul görmüştür. Yani uygulamada denk bütçe ilkesi giderek terk edilmiştir. Burada mali disiplin sağlanması açısından titizlenen nokta, açığın mutlak büyüklüğünden ziyade ekonomideki göreceli boyutudur. İktidar, bu felsefeyi önceleri IMF-DB ikilisinin dayatmasıyla uygulamış, sonrasında ise kendi iradesiyle sürdürmeye devam etmiştir. Salgının derinleştiği bu kriz ortamında bugüne kadar dayatılmış olan gelirlere öncelik tanıyan neoliberal ezberin terkedilerek giderlerin önceliği ilkesi yeniden sahiplenelecektir.

Mevcut sistemde, bütçe dışında yeni bütçe olanaklarının yaratılmış olması, bütçe hakkının ciddi bir şekilde ihlal edilmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede, kamusal denetim dışında yaratılmış yeni bütçe alanları bulunmaktadır. İlki, kamu yatırımlarının bütçe dışı yöntemlerle yapılmasının yolunu açan KÖİ (Kamu Özel İşbirliği) modelidir. Bu model kuruluş amacının (model, ileri teknoloji gerektiren veya hizmetin istisnai özelliklerinden kaynaklanan kamu yatırımları için getirilmiştir) ötesine taşınarak iktidara yakın sermaye gruplarına kaynak aktarım mekanizması olarak kullanılmaktadır. Bu uygulamayla, mevcut bütçe dışında bir bütçe daha yaratılmakta ve mevcut bütçe açığı düşük gösterilebilmektedir. Ancak uzun vadede garanti hükümlerinin uygulanmasına yol açacak koşulların gerçekleşmesi durumunda, sorumsuzca verilmiş olan Hazine garantisinin yarattığı koşullu yükümlüklerinin bütçe dengelerini bozması kaçınılmaz hale gelecektir. Bu etkiler henüz görülmemiştir ancak yakın bir gelecekte ortaya çıkması şaşırtıcı olmayacaktır.

İkincisi, AKP iktidarının 10 yıldır yapılandırmaya yanaşmadığı, bütçe içerisine almaktan vazgeçtiği bütçe dışı döner sermaye uygulamalarıdır. Bunların gelirleri bütçe kapsamındaki idareler tarafından toplanmakta ve harcanmaktadır. Bu harcamalar ne ilgili idareler tarafından raporlanmaktadır ne de Meclis'in iradesi, bilgisi ve denetimi dâhilinde bulunmaktadır.

Üçüncüsü, bütçeye ekli cetvellerden E-cetvelinin amacı dışında kullanılmasıyla kamu kaynaklarının mali yönetim sisteminin (bütçenin) dışına çıkarılmasıdır. Böylece ilgili bakanlıklar ve

kurumlar için mevcudun yanında adeta paralel yeni bir bütçe ola-
nağı daha yaratılmaktadır. İhdas edilen bu yeni bütçelerle Meclis
denetiminin dışına çıkılarak kamu kaynaklarının keyfi kullanı-
mının yolu açılmaktadır. Bu yeni bütçeler özel hesap uygulama-
sıyla gerçekleştirilmektedir. 2015 bütçesi ile başlanılan özel hesap
uygulaması genişletilerek sürdürülmektedir. Bu hesaplarla kamu
kaynakları iç denetim, dış denetim, ihale, bütçe gibi harcama
süreçlerinin dışına çıkarılmaktadır. Hesaba aktarılan ödeneklerin
harcaması, muhasebeleştirilmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve
esaslar ilgili bakanlıklara bırakılmakta, ihaleleri 4734 sayılı Kamu
İhale Kanunu'ndan müstesna sayılmakta, harcamaları 5018 sayılı
Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun kapsama alanının
dışında tutulmaktadır.

Dördüncüsü ise, Varlık Fonu'nun kurulmasıyla paralel bütçe
ve Hazine uygulamasına gidilmesidir. Benzer şekilde, Savunma
Sanayi Destekleme Fonu da Varlık Fonu gibi paralel bütçe konu-
munda bir işleve sahiptir.

Yeni bütçe anlayışında yukarıda sözü edilen bütçe hakkını ihlal
edici bütçe dışı alanların yaratılması uygulamasına kesinlikle izin
verilmeyecektir. Bu bağlamda öncelikli olarak enerji, ulaştırma,
sağlık vb kamu hizmetleri alanında yapılmış KÖİ yatırımları
kamulaştırılacak ve bu tür yatırımların finansmanı, mümkün
olabilecek azami ölçüde bütçeden yapılacaktır. Paralel bütçe ve
Hazine gibi çalışan Varlık Fonu'nun ve paralel bütçe konumun-
daki Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun faaliyetlerine ise son
verilecektir.

Mevcut sistemde benimsenen bir diğer anlayış “Yeni Kamu
İşletmeciliği”(YKİ) modelidir. Küreselleşme sürecinde kamu bir
yandan kamu hizmeti üretimi alanında küçültülürken, öte yandan
özel sektör gibi üretim yapmaya zorlanmıştır. Bu, işletme teknik-
lerinin enerji, sağlık vb. kamu hizmeti üretimine uygulanması
anlamına gelmektedir. YKİ modeliyle hem devlet girişimcilik
ruhuyla harekete geçen, piyasa ile uyumlu ve müşteri odaklı kamu
hizmeti üretiminin hem de kamu hizmeti üretiminde rol alan
kamu emekçilerinin piyasa ilişkileri içine çekilmesi yönündeki

girişim ve uygulamalar tüm hızıyla sürdürülmüştür. Bir yandan kamu hizmetleri, müşteri konumuna getirilmiş yurttaşların satın alma güçleri ölçüsünde yararlanabilecekleri (parayı veren düdüğü çalar özdeyişini çağrıştıran “kullanan öder” ilkesi gereği) bir piyasa malına dönüştürülürken, diğer taraftan kamu personel rejimi, bu dönüşüme uygun ve uyumlu çalışır hale getirilmiştir. Ayrıca bu modelde üst düzey bürokratlar, özel sektörde olduğu gibi CEO statüsünde çalışmaktadır. Yeni bütçe anlayışında yurttaş müşteri konumuna getiren bu piyasacı YKİ modeli tümüyle terk edilecektir.

Yukarıda ayrıntısıyla açıklanan bütçe hakkını zedeleyici uygulamaların önünü açan bütçe anlayışı terk edilerek katılımcı planlamanın gerektirdiği katılımcı bir bütçe anlayışı benimsenecektir. Katılımcı bütçe modeli ilk kez yerel düzeyde Porto Alegre’de uygulamaya konmuştur. Kaldı ki, Türkiye bu modele yabancı da sayılmaz. Türkiye’de deneyimlediğimiz Fatsa yerel yönetim modeli ve bütçe yaklaşımı Porto Alegre modeliyle büyük benzerlikler göstermektedir. Yerel düzeydeki bu anlayış geçmişte olduğu gibi, Fatsa ve Porto Alegre deneyimlerinden dersler çıkararak yeniden yerel yönetimlere, oradan da merkezi bütçeye taşınabilir ve uygulanabilir. Yeni bütçe anlayışımızda bu model esas alınacaktır.

Bu yeni yaklaşım gereği, halkın Meclis dışındaki örgütlü temsilcileri ile birlikte bütçenin denetimi dahil tüm süreçlerine aktif katılımı sağlanacaktır. Bütçenin hazırlanmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele esas alınarak, kadınların ekonomik kaynaklara, kamusal hizmetlere (enerji, eğitim, sağlık vb.) ve sosyal koruma haklarına eşit erişimi hedeflenecektir. Bütçenin toplumsal cinsiyete olan duyarlılığı çevre için de geçerli olacaktır.

Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı: Türkiye Elektrik Kurumu (TEK)

Elektrik enerjisi depolanamayan ve arz-talep dengesinin sistem tarafından sürekli olarak, gerçek zamanlı korunması gereken bir üründür. Bu dengenin korunması ciddi bir planlama gerektir-

mektedir. Söz konusu dengenin sağlanabilmesi, üretim ve talep ile iletimin an be an koordinasyonu ile mümkündür.

Elektrik iletimi ve dağıtım faaliyetleri geleneksel olarak “doğal tekel” olarak adlandırılmaktadır. Doğal tekel, bir hizmetin, birden çok üretici tarafından yapılmasının fiziki veya ekonomik olarak olanaklı olmadığı, tek üretici tarafından daha az bir maddi ve toplumsal maliyetle verilebildiği durumları anlatır.

Elektrik enerjisi üretimi, iletimi ve dağıtımında da bu durum geçerlidir. İki yerleşim yeri arasında farklı kuruluşlara ait birden fazla iletim hattı olması anlamlı değildir. İktidarın niyetlendiği iletim şebekesinin özelleştirilmesinin, kamu tekelinin yerine özel bir tekel yaratılmasından başka hiç bir anlamı yoktur. Aynı şekilde bir şehir içerisinde birden fazla dağıtım şebekesi de olanaksızdır. Kaldı ki elektrik hizmetinin ölçek ekonomisi kapsamında bütüncül işleyişi dikkate alındığında, hizmetin, bütünüyle doğal tekel kapsamında değerlendirilmesi de kaçınılmazdır.

Bu nedenle;

- Elektrik üretim, iletim, dağıtım hizmetlerini verecek tesisleri ve şebekeleri kurmak ve işletmek,
- Enerji santralleri ile iletim ve dağıtım şebekelerinin gerek ilk tesisleri gerekse operasyon, yenileme ve genişletme çalışmaları aşamalarında ihtiyaç duyulacak mühendislik ve müşavirlik hizmetlerini vermek,
- Santral ve şebekelerin tesis, işletme, yenileme ve genişletme çalışmalarında ihtiyaç duyulan ekipman ve aksamın, kendi bünyesinde ve / veya sektördeki kuruluşlarla birlikte üretim faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere, bu işlevleri yerine getirmeye uygun bir yapıda Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) kurulacaktır.

İletim faaliyetleri, üst kuruluş olarak kurulacak TEK bünyesindeki Türkiye Elektrik İletim AŞ tarafından yürütülecektir. Bu kuruluş, mevcut iletim şebekesini, yenilenebilir enerji üretim santrallerinin şebekeye bağlanmasına imkân verecek doğrultuda geliştirecek ve yenileyecek yatırımları hızla yapacaktır. 21 adet bölgeye ayrılarak özelleştirilmiş olan dağıtım hizmetleri, özel dağıtım şirketleri eliyle yürütülmektedir. Oysa iletimdeki gibi

dağıtımda da kamu tekeli olması gerekmektedir. Bu çerçevede dağıtım şirketleri kamulaştırılacaktır. Özellikle arz güvenliği- ni güvence altına almak için, gerek kurulu güç dengesi, gerek üretim miktarı açılarından üretim altyapısında da, kamunun ağırlık kazanması şarttır. Bu amaçla kamu elindeki santrallerin özelleştirilmesi derhal durdurulacak, verimli özel santraller de kamulaştırılacaktır.

Özellikle gelişmemiş bölgelerde bir toplumsal kalkınma projesi olarak kamu eliyle büyük RES ve GES yatırımları yapılacaktır. Diğer yanda, belediyeler, kooperatifler ve yurttaşları n kendi ihtiyaçlarını karşılamaları için yapacakları projeler de desteklenecektir.

Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu (TPDK)

İlim değişikliği koşullarında, tüm fosil yakıtların olduğu gibi petrol ve gazın, toplam enerji arzı ve tüketimdeki paylarının düşürülmesi hedeflenecek ve bu doğrultuda çalışmalar yapılacaktır. Ancak özellikle evlerde kullanılan doğal gazın yanı sıra, ulaşımda kullanılan petrolün, diğer kaynaklarla ikame edilmeleri zaman alacaktır. Petrol temelli kimya sanayi ürünlerinin yerini alacak alternatif ürünlerin gelişmesi de, kayda değer bir süreye ihtiyaç duyabilecektir. Diğer tarafta, petrolde yüzde doksanı aşan, doğal gazda yüzde yüze ulaşan dışa bağımlılığın azaltılması, yüksek tutarlı ithalat faturalarının düşürülmesi ve tüketimi körüklemeyip azaltıcı önlemlerin alınması gerekmektedir.

Petrol ve doğalgazın yapıları gereği birbirleriyle ayrılmaz bütünlüğü; arama ve üretimlerinden, iletim ve tüketiciye ulaşmalarına kadar, bunların değer zincirlerindeki halkalarının ayrılmaz olduğu göz önüne alınacaktır. Bu geçiş sürecinde, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de, petrol ve doğalgaz arama, üretim, rafinaj, iletim faaliyetleri dikey bütünleşmiş bir yapıda sürdürülecektir. Bu yapı, dağıtım ve satış faaliyetlerinde de bulunabilecektir. Bu amaçla, TPAO ve BOTAŞ'ı da bünyesine alacak Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu (TPDK) kurulacaktır. Arama ve üretim faaliyetlerinde çevreye yönelik olumsuz etkilerin asgari düzeyde olmasına çalışılacaktır.

EPDK ve EPİAŞ

Önerdiğimiz kamusal yapıda, adı üzerinde bir piyasa kurumu olan ve bugüne değin tek işlevini yurttaşların değil, enerji şirketlerinin hak ve çıkarlarını kollamak olarak görmüş Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) ve yine enerji alanında piyasa ve borsa yapısını idare etmek üzere kurulmuş olan Enerji Piyasaları İşletme A.Ş (EPİAŞ) kapatılacaktır.

Yerel Yönetimler ve Enerji

Elektrik iletim ve dağıtım şebekeleri ile ilgili yatırım ve işletme faaliyetlerinin ülke ölçeğinde ve iller bazında etkin, verimli ve güvenilir biçimde yürütülebilmesi için, merkezi bir kamu kurumuna ihtiyaç vardır. Bu kurum da TEK olmalıdır.

Bu bağlamda, yerel yönetimler; elektriğin tüketiciye sunulması ile ilgili hizmetlerin (tahakkuk, faturalama, abonelik sözleşmesi gibi) il sınırları içindeki diğer yerel yönetim birimlerinin de olacağı ve gerektiğinde bazı komşu illeri de kapsayacak bir yapılanmayı kuracaklardır. Doğalgaz dağıtım hizmetleri ise kamulaştırılacak ve yerel yönetimlerle birlikte, bugün BOTAS'ın, ileride ise kurulacak TPDK'nın bileşeni olacağı kamu işletmeleri eliyle verilecektir.

Kurulması önerilen bu yeni kamu iktisadi kuruluşlarında, örgütlenme, istihdam, bütçeleme, denetim vb.ne ilişkin karar alma mekanizmaları, kamu hukuku esaslarına göre oluşturulacaktır. Yerel yönetimler, kentlerde kullanılan enerjinin önemli bir bölümünün ulaşımda tüketildiği ve fosil yakıtlara dayalı olan ulaşım araçlarının kentlerdeki hava kirliliğinin en önemli nedenlerinden biri olduğunu göz önünde bulunduracak ve ulaşımda önceliği başta raylı sistemler olmak üzere, kamusal toplu taşımacılığa verecektir. Araç trafiğine kapalı alanlar, yaya alanları, yürüyüş ve bisiklet yolları arttırılacak, bisiklet le ulaşım desteklenecektir. Demokratik merkezi planlama anlayışıyla hazırlanmış ulusal düzeyli planlarla bütünlemek üzere yörenin/yerelin/bölgenin/havzanın kendine has özelliklerini içeren yerel enerji planları hazırlanacaktır.

Yerel yönetimler; yenilenebilir enerji kaynaklarından (hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal) ve kontrollü olarak kısmen katı atıklardaki gazlardan elektrik enerjisi üretimi konusunda, ilgili bakanlıklar ve İller Bankası tarafından hem altyapı hem de projelendirme ve kredilendirme açısından desteklenecektir.

Böylelikle aydınlatma, sinyalizasyon, arıtma, katı atıkların bertarafı ve geri dönüşümü, ısıtma-soğutma, kurutma gibi hizmetler mümkün olan en temiz biçimde ve en az maliyetle yurttaşlara sunulabilecektir. Yerel yönetimler ve onların enerji birlikleri aracılığıyla düşük karbonlu enerji üretimi ve sunumu ülke çapında yaygınlaştırılacaktır. Yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji santrallerine ev sahipliğinde yerel yönetimler önde yer alacaktır. Kurulacak tamamlayıcı nitelikteki enerji kooperatifleriyle de kamucu temiz enerji politikası toplumsal karşılık bulacaktır. Enerji kooperatiflerinin kurulmasında da yerel yönetimler öncü rol üstlenecektir. Kooperatifçiliği piyasacı bir anlayışla düzenleyen mevzuat hükümleri (örneğin, Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı, Elektrik Piyasasında Lisansız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik vb.) kaldırılacak ve enerji kooperatiflerinin kuruluş ve işleyişini kamucu bir anlayışla düzenleyecek mevzuat hazırlanacaktır.

Enerji hakkı, üretimde ve tüketimde enerji verimliliği, tasarruflu enerji kullanımı, çevreye duyarlı enerji gibi konularda hassasiyetlere sahip, düzenleme, standartlar ve uygulamalarda da yetkili yerel yönetim birimleriyle Türkiye'nin kamucu enerji stratejisi gerçeklik kazanacaktır.

Finansman Kaynakları

Özel elektrik şirketlerine kamudan kaynak aktarım mekanizmaları olan ve bedelleri kamu ve tüketiciler tarafından ödenen yerli kömür yakan santrallara sağlanan piyasa fiyatlarından daha yüksek sabit fiyattan alım garantileri, kömür ve doğalgaz yakıtlı santrallara ve hidroelektrik santrallara ilave ödeme yapılmasını sağlayan Kapasite Mekanizması, yenilenebilir kaynakların kullanımını için geliştirilen YEKDEM uygulamalarına son verilecektir.

Son dört yılda özel şirketlere ödenen ve tutarı 250 milyar TL'ye varan kaynaklar, kamu enerji yatırımları için kullanılacaktır. Sermaye şirketlerine tanınan ve 2022 'de 326 milyar TL'lik tutar ile 2022 Bütçesinde yer alan vergi gelirleri öngörüsünün dörtte birini aşan vergi bağışıklıklarında, yapılacak çok ciddi bir sınırlama, bütçeye çok değerli bir kaynak oluşturulacaktır.

Tüm KOİ yatırımları gözden geçirilecek, sözleşmelerin yerli ve yabancı tarafları ayrıştırılacak, sözleşmelerde yeralan ve tek yanlı biçimde yalnız yabancı ve yerli özel şirketlerin çıkarlarını koruyan hukuk ve teamül dışı hükümlerin iptal edilmesine çalışılacak ve bu projelere yapılan ödemelerin neden olduğu kara delik küçültülecektir.

Her düzeyde savurganlık önlenecek, zorunlu ihtiyaçlar için ayrılacaklar hariç, uçak, lüks oto, yazlık saray vb. lüks ve gereksiz demirbaşlar elden çıkarılacaktır.

Kamu yatırım projelerine finansal destek sağlayacak bir kamu finans sistemi oluşturulacaktır. Bu konuda, 1964-1987 yılları arasında hizmet vermiş olan Devlet Yatırım Bankası deneyiminden de yararlanılacaktır. Dış borçlanmanın zorunlu olduğu durumlarda, ülke egemenliğine müdahil olmayacak, en uzun vadeli ve en düşük faizli ucuz kredi seçeneklerinin kullanılmasını hedeflenecektir .

Akkuyu ve Sinop NGS gibi riskli, dışa bağımlı, pahalı projeler iptal edilecektir. İthal edilen petrol, doğalgaz ,kömür gibi enerji hammaddeleri ile ilgili alım anlaşmaları yeniden görüşme konusu yapılacak, ülkemiz aleyhine olan maddelerinin iptal edilmesi sağlanacaktır. Ülkeden geçen tüm transit boru hatları millileştirilecek ve kamulaştırılacaktır.

Enerji projelerine ilişkin yatırım kararlarında, ilgili projelerin topluma fayda ve maliyetlerini (olumlu ve olumsuz etkilerini) çeşitli yönlerden analiz eden/değerlendiren Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED), Sosyal Etki Değerlendirme, Sağlık Etki Değerlendirme, Ekonomik Fayda Maliyet Analizi, Sosyal Analiz,

Sosyo-kültürel Analiz, Bölgesel Analiz gibi nesnel, nicel ve ölçülebilir kriterler esas alınacaktır. Bütçe gelirleri olabildiğince doğrudan vergilerden ve düşük oranlı dolaylı vergilerden karşılanacaktır. Harcamalarda dışa bağımlılığı azaltan her türlü yatırıma ve muhtaç kesimlerin işgücüne katılımını esas alan sosyal transferlere öncelik verilecektir.

Politikamızın Ana Ekseni Doğru Enerji Uygulamaları

- Enerjinin tüm tüketim alanlarında daha verimli kullanılmasını sağlayacak politika ve uygulamaları yürürlüğe koyacağız, demokratik bir planlama anlayışı ve uygulamasıyla toplumun gerçek ihtiyaçlarının karşılanmasını temel alacağız.
- Kapitalizmin gereksiz tüketim, sürekli yeniden üretim sarmalının tetiklediği, genel olarak tüm enerji kaynaklarının, özel olarak işlevsel olmayan elektrik tüketiminin körüklenmesi anlayışından uzak duracağız. Özel şirketlerin kazançlarını artırmak için ihtiyaçların üzerinde gereksiz üretim yapılmayacak, tek ölçüt toplumun ihtiyaçlarını karşılamak olacaktır.
- İletim ve dağıtım şebekelerinde de yenileme yatırımları ve yeni yatırımlarla teknik kayıpları azaltacağız. Mikro şebekeler, akıllı şebekeler gibi verimli yeni uygulamalara yöneleceğiz.
- Bu şebekeleri işleten kurumların teknik altyapılarını, yazılım ve donanımlarını geliştireceğiz, yetişmiş ve liyakatli kadrolar istihdam etmelerine imkân sağlayacağız.
- Bundan böyle, yeni elektrik enerjisi ihtiyaçlarının karşılanmasında, karbonsuzlaşma hedefi doğrultusunda, enerji üretim tesislerinin kamusal bir planlama anlayışı içinde, esas olarak rüzgâr, güneş vb. yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı ve toplum çıkarlarını gözetir, ekolojik varlıkları koruyacak biçimde kurulmasını temel alacağız, rüzgâr ve güneş enerjisinden daha çok yararlanacağız.
- Büyük ölçekli rüzgâr ve güneş santralleri yatırımlarını, kurulacakları bölgede istihdamı artıracak, cinsiyet eşitliğini de sağlayacak ve kurulma ve işletme dönemlerinde doğada

tahribata neden olmayacak toplumsal kalkınma projeleri olarak ele alacağız.

- Karasal GES'ler, RES'ler, yerleşim yerlerine, verimli arazilere, yeşil alanlara, ormanlara değil yerleşim yerlerinden yeterince uzak, tarıma uygun olmayan arazilere, çorak tepelere kurulacaktır. RES'lerin yer seçiminde kuşların göç yolları dikkate alınacaktır.
- İletim ve dağıtım şebekelerinde planlamalar yeni güneş ve rüzgâr enerjisi potansiyel üretim sahalarına bağlantılara olanak verecek şekilde yapılacaktır.
- Doğal çevreyi ve toplumsal yaşamı olumsuz etkilediği saptanan tüm santrallerin (termik, jeotermal, hidroelektrik, biyokütle vb kaynaklılar dâhil) faaliyetleri durdurulacak, olumsuz etkileri tamamıyla giderici önlemleri almadıkları sürece, çalışmalarına izin verilmeyecektir.
- Tüm yeni sanayi, enerji ve altyapı yatırım projelerinin çevresel ve toplumsal etki değerlendirme çalışmalarında, yatırımın tüm etkileri bilimsel gerçeklere uygun olarak incelenecektir. Kurulması öngörülen tesislerin yaratacağı etkilerin, buldukları yörede var olan ya da yatırım kararı alınmış diğer yatırım projelerinin etkileriyle birleşmesi sonucunda ortaya çıkacak kümülatif etkileri de değerlendirilecektir. Tüm enerji santralı projelerinde Sosyal Etki Değerlendirme (SED) ve Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreçlerinin sözde değil ciddiyetle uygulanması sağlanacaktır. Ayrıca Sağlık Etki Değerlendirmesi de, yasal çerçeveye dahil edilecektir.
- Termik santral baca gazı kirlilik sınır değerleri güncellenecek, Avrupa Birliği'nin 2021 yılında yayımladığı sınır değerler mevzuata alınacaktır.
- Tüm termik santrallerin baca gazı ölçümleri düzenli olarak yapılacak (partikül miktarı, SO_x, NO_x, CO₂...), ölçüm sonuçları "veriye erişim ve şeffaflık" kapsamında düzenli olarak kamuya açıklanacak ve ölçüm sonuçlarında uygun-suzluk görülen tesislere ceza kesilerek, arıtma tesisleri uygun duruma getirilene kadar santral devreden çıkarılacaktır.
- Tüm enerji projelerinde, projenin fizibilite aşamasından, tesis montajı ve işletme ömrü sonuna kadar sürecin tüm aşamalarında, toplum yararı ve çevrenin korunması önce-

likle göz önüne alınacak, halkın kabulü, diyalog ve danışma önemsenecek, verimli tarımsal arazilere enerji tesisi kurulması ve halkın geçim kaynağı olan tarım alanlarına ve ürünlerine zarar verilmesi mutlaka önlenecektir. Ormanların, sulak alanların ve her türlü ekosistemin zarar görmesine izin verilmeyecektir.

- Acele kamulaştırma denen, sermayenin enerji yatırımları için yurttaşların oturdukları evlerden, topraklarından, çevrelerinden koparılmasına, sürgün edilmesine dayanak olan yasal düzenleme değiştirilecek, insan haklarına aykırı bu uygulama derhal sona erdirilecektir.
- Yurttaşların kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirecekleri dağıtık enerji uygulamaları ve enerji kooperatifleri desteklenecektir.

Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Daha Yaygın Kullanımı

Rüzgâr enerjisi ile ilgili olarak, bugün mutlaka güncellenmesi gereken eski çalışmalara göre 40.000 MW olarak tanımlanan karasal kurulu güç potansiyelinin henüz yalnız dörtte biri devreye alınmıştır. Düşük hızlarda esen rüzgârla da elektrik üretebilen türbinlerin gelişiminin yanı sıra, fiziki coğrafyada yaşanan değişiklikler, büyüyen ve yeni kurulan yerleşimler de dikkate alınarak yapılacak yeni bilimsel çalışmalarla, Türkiye'nin güncel karasal ve deniz üstü rüzgâra dayalı elektrik üretim potansiyeli belirlenecektir.

Kurulu güç potansiyeli 75.000-100.000 MW olarak tahmin edilen denizlerde kurulabilecek RES'lerde ise daha yola bile çıkılmamıştır. İlgili tüm kesimlerin katılımıyla deniz üstü RES'lerle ilgili bir yol haritası ve strateji belgesi hazırlanacaktır.

Bugün yalnız yüzde 3'ü değerlendirilen güneşe dayalı elektrik üretim potansiyelinin mümkün olduğunca çoğunun değerlendirilmesi için güneş enerjisi karşıtı yaklaşım devre dışı bırakılacak, konan engeller kaldırılacak ve kadim bir güneş ülkesi olan ülkemizde bu sonsuz kaynaktan en yüksek düzeyde yararlanılacaktır.

Yeni kurulacak santralların ve bakım-rehabilitasyon-yenileme çalışmaları yapılacak olan mevcut tesislerin enerji ekipmanları ihtiyaçlarının yurtiçinde imali esas olacaktır.

Neden oldukları salımları ve çevre kirliliğini köklü ve kalıcı bir şekilde azaltmayan santrallarla, kömür rezervleri tükenen veya dışsal maliyetleri yüksek olduğu için kömürün çıkarılmasından vazgeçilecek sahalarda bulunan kömür santrallarının faaliyetlerine son verilecektir. Kömürlü santrallara verilen her türlü alım garantileri ve teşvikler durdurulacak, negatif dışsallıklarının bedeli olarak karbon vergisi uygulanmasına başlanacaktır. Mevcut santralların kömür sahalarının genişletilmesi ve bu amaçla ormanların katledilmesi, insanların göçe zorlanması gibi uygulamalar derhal durdurulacaktır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi ve elektrik depolama teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak, arz güvenliğine dikkat edilerek, elektrik üretiminde kömürlü santralların üretimlerinin payı giderek azaltılacak ve bunlar bir planlama dahilinde üretim dışı bırakılacaktır.

Yaygınlaşan kuraklık, yağış rejimlerinde değişiklikler vb. etkenleri dikkate alan, öncelik sırasıyla, içme suyu, tarımsal sulama ve sonra enerji amaçlı bir su yönetim politikası ile hidroelektrik potansiyel akılcı bir şekilde değerlendirilecektir. Mevcut ve yapım aşamasında olan HES'lerin faaliyetleri sürekli izlenecek, akarsu havzalarında ve doğada tahribata yol açmalarına izin verilmeyecektir.

Türkiye'nin nükleer santrallara ve bu santralların üreteceği pahalı elektriğe ihtiyacı yoktur. Hammaddesinden teknolojisine, işletilmesinden mülkiyetine değin dışa bağımlı, atık ve risk sorunları çözülmemiş olan tüm nükleer santral projeleri iptal edilecek, Akkuyu NGS projesi durdurulacaktır.

Yapılarda ısınma amaçlı fosil yakıt kullanımının azaltılması için:

- Tüm yeni yapıların, ısınma ve soğutma ihtiyaçlarını ve ısı kayıplarını asgariye indirecek mimari özelliklere, yapım kurallarına ve güneşten azami ölçüde yararlanmalarına imkân

verecek güneş mimarisi esaslarına uygun olması sağlanacaktır. İmar planlamaları ve düzenlemelerde kentsel yerleşimler, güneşten azami ölçüde yararlanmaya olanak verecek şekilde konumlanması sağlanacaktır.

- Mevcut bina stokunda, mimarisi uygun olan tüm binalarda ve yeni inşa edilen tüm yapılarda sıcak su eldesi için güneş panelleri uygulaması zorunlu hale getirilecektir. Yapıların ortam (toprak, su, hava) ısısından yararlanmalarını sağlamak üzere ısı pompaları kullanımı özendirilecektir.
- Tüm fabrikalarda, stadyumlarda, terminalerde ve büyük binalarda çatılara, yerleşimlerde ölü alanlara güneş panelleri konulması sağlanacaktır. Karayolları ve demiryollarının aydınlatılmasında güzergâh üzerinde kurulacak güneş panellerinden yararlanılacaktır.
- Jeotermal kaynaklar bölgesel ısıtma için, çevre koruyucu tüm önlemler alınarak, azami ölçüde değerlendirilecektir.
- Jeotermal kaynakların işletilmeleri ve özellikle atık sularının deşarjı sırasında yeraltı ve yerüstü sularına, toprağa zarar verilmemesi için gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacak ve bu işletmeler sıkı denetlemeye tabi tutulacaktır.
- Yeni yapılarda yalıtım standartları yükseltilecek, mevcut yapı stokunda yalıtım çalışmalarına ağırlık verilecek, konut sahiplerinin yalıtım yapabilmeleri için kamu kaynaklarından destek sağlanacak, yalıtım hizmet ve malzemelerinde KDV sıfırlanacaktır.

Sanayi

Sanayileşme strateji ve politikalarında, yoğun enerji tüketen, eski teknoloji, çevre kirliliği yaratabilen sanayi sektörlerine (çimento, seramik, elektrik ark ocağı esaslı demir-çelik, tekstil vb.) verilen destekler sınırlanacak, yeni projeler teşvik edilmeyecektir. Ülkenin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını, planlama anlayışı ve kurgusu ile ele alan, enerji tüketimi düşük, ithalata değil yerli tasarım, mühendislik, hammadde, ara malı ve nihai ürün üretimine dayalı, karbonsuz veya düşük karbonlu sektörlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Öncelikli sektörlerin, bu sektörlere girdi tedarik eden sektörlerle birlikte bir bütünlük içinde geliştiri-

rilmesi amaçlanacaktır. Sanayinin belirli bölgelerde aşırı yoğunlaşması / toplulaşması sonlandırılacak ve Kocaeli-Adana hattının doğusuna öncelik verilerek ülke geneline yayılması sağlanacaktır. Böylelikle hem bölgesel gelişmişlik farklılıkları azaltılacak hem de elektrik enerjisinin, üretildiği yörelerden çok uzak mesafelere taşınmasının önüne geçilecektir.

AB'nin yanı sıra birçok ülkede mal alımlarında karbon denetimlerine başlanacağı ve AB'nin 2026'dan itibaren ürün ithalatında sınırlarda karbon vergisi uygulayacağı dikkate alındığında, karbon vergisini yurt içi sanayi üretiminde de uygulayarak, sınai tesislerin yenilenebilir kaynaklara yönelmeleri ve fosil yakıtlardan uzaklaşmaları sağlanacaktır. Toplanan karbon vergileri de, yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanılmasını artırma amacıyla kullanılacaktır.

Kentleşme ve Ulaşım

Ülkede tüketilen toplam enerjinin beşte biri olan, tüketiminin yüzde doksandan fazla ithalatla karşılanan ve her sene ithalata 25 milyar dolardan fazla para ödediğimiz petrolün üçte ikisi ulaşım sektöründe kullanılmaktadır. Enerjide dışa bağımlılığın en önemli nedenlerinden biri, karayollarındaki milyonlarca aracın yakıt tüketimidir. İthal fosil yakıtlara bağımlılığın ve ulaşım sektörü kaynaklı karbon salımlarının azaltılması için, ulaşım ve lojistik politikalarında çok ciddi değişiklikler yapılacaktır.

Türkiye'de toplam 25,1 milyon adet aracı elektrikliye çevirmek gibi, büyük mali kaynakları gerektirecek ve uzun yıllar alacak hayalci yaklaşımlar bir kenara koyulacaktır. Yüksek dizel yakıt tüketimi olan iş makinaları, şantiye tipi ağır hizmet kamyonları ve kent içi ulaşımında kullanılan otobüs filosunun elektrikliye dönüştürülmesi, bu gruplarda elektrikli araçların ağırlık kazanması hedeflenecektir.

Özel oto sahipliğini özendiren bireysel taşıma sistemleri yerine, kent içi ulaşımında yürüyüş ve bisiklet yollarını, bisiklet kullanımını, elektrikli raylı toplu taşımacılığı, kentler arası ulaşım ve lojistik-

tikte raylı sistemleri ve deniz taşımacılığını başat hale getirecek politika ve uygulamalara yönelinecektir.

Hammadde ve ürün lojistiğini ve insanların seyahat ihtiyaçlarını azaltmak için ürünlerin üretildiği bölgede tüketilmesini/kullanılmasını özendiren politikalar uygulanacaktır.

Enerji tüketiminde büyük şehirlerin çok yüksek oranda payı oldukları gerçeğinden yola çıkarak, şehirlerden kırsal alana dönüşü özendiren politikalar uygulanacak, bu şekilde döngüsel ekonomiye de önemli katkı sağlanacaktır.

TCDD'de özelleştirme uygulamaları derhal durdurulacak, özelleştirilen hizmetler tekrar kamulaştırılacaktır. Bütün demiryolu şebekesinde tam sinyalizasyon ve elektrifikasyon sağlanacak, elektrikli lokomotif ve vagonların yerli imalat oranının yüzde yüz olması hedeflenecektir. Kaplumbağa adımları ile ilerleyen hızlı tren projeleri gözden geçirilecek, fizibl güzergâhlardaki yapım çalışmaları hızlandırılacaktır.

Her ile havaalanı yapmak gibi kaynak israfına neden olan gereksiz projelerden vazgeçilecek, karbon ayak izi demir yollarına göre daha yüksek olan yurtiçi hava ulaşım hedefleri gözden geçirilecektir. Tüm ulaşım ve altyapı yatırımları incelenecek, pahalı ödeme garantili fesat sözleşmeler iptal edilecek, tiksindirici borçlar üstlenilmeyecektir.

Küçültülmüş ve işlevsizleştirilmiş olan Türkiye Denizcilik İşletmeleri AŞ yeniden yapılandırılacaktır. Bu kurum, Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz hatlarında yolcu ve yük taşımacılığına, dış hatlarda yük taşımacılığına başlayacaktır.

Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemiz, Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki gibi, yüzünü tekrar denizlere dönecektir. Yurttaşlar, denizlerden, dinlenme, eğlenme amaçlarıyla azami ölçekte yararlanabilecek; sahil kentlerinin semtlerini ve kentleri birbirleri ile bağlayan düzenli deniz ulaşımı hizmetleri tesis edilecek ve denizlerin ekonomik ve toplumsal yaşamdaki yeri ve işlevi

arttırılacaktır.

Kentleşme politikaları oluşturulurken; nüfusu, belli mega-kentlerde yoğunlaştıran, büyük altyapı ihtiyacı doğuran, temelde sermaye için işgücü-yedek işgücü ihtiyacının biçimlendirildiği ve sermayenin genişletilmiş üretim döngüsünün devamını merkeze alan plansızlıklardan hızla uzaklaşılacaktır. İnsan ve çevre dostu yapılaşma, lojistik ve ulaşım politikaları oluşturulacaktır. Yoğun enerji tüketimine neden olan ve işlevsel olmayan mega projeler (otoyollar, havaalanları, köprüler...) durdurulacak ve iptal edilecektir. Yoğun enerji tüketimleri olan AVM'lerin faaliyetleri sınırlanacaktır. Orta ve uzun vadede, kentleşme; bölgesel ve yerel planlama ile tarım ve sanayi dengesini gözeten ve mümkün olduğu oranda büyük lojistik akışlarına ihtiyaç duymayacak şekilde yeniden kurgulanacak ve planlanacaktır. Verimli tarım alanlarına organize sanayi bölgesi inşaatına imkân veren hatalı kent planları iptal edilecektir.

Enerji, Su ve Tarım (Gıda) İlişkileri

Bir doğal varlık olan su, insani bir ihtiyaç ve yaşamsal bir insan hakkıdır. Su, tarım ve sanayi için hem bir üretim girdisi hem de bir enerji kaynağıdır. Su, enerji ve gıda, birbiriyle bağlantılı kaynaklardır ve herhangi biri üzerindeki etkiler, diğerlerinde de değişikliklere neden olabilir.

Birincil enerji kaynakları gibi, su ve toprak da kamusal nitelik taşır ve kamusal mülkiyete tabidir. Bu kamusal kaynakların değerlendirilmesi ve kullanımı, doğa, ekosistem, kamu ve toplum çıkarlarına uygun olmalıdır.

Başta toprak ve su olmak üzere doğal kaynaklar, kamucu politikalarla koruma altına alınacaktır.

Kimyasal gübre, teknoloji ve tarım ilaçları başta olmak üzere, tarımsal üretimdeki ithal enerji girdilerini azaltmak ve bir an önce dışa bağımlılık noktasından uzaklaşarak gerçek anlamda kendine yetebilir olmak, küresel emperyalizmin oyuncağı olmamak,

stratejik hedefler olacaktır. Enerji, su ve gıda (tarım) arasında karmaşık ve yoğun ilişkiler vardır.

Bu ilişki ağında amaç, enerji üretiminde su tüketiminin azaltılması, tarımsal üretimde ise yapılacak doğru teknolojik seçim ve kararlarla enerji ve su ihtiyacının en aza indirilmesi olmalıdır.

Bilim, Teknoloji ve Ar-Ge

Çok boyutlu bir alan olan bilim ve teknoloji politikalarının, insanın doğa ile ilişkilerinde ve doğayı tanımasında ve dönüştürmesinde belirleyici bir işlevi var. Aynı zamanda, sınıflara bölünmüş bir dünyada sınıflar arası mücadelenin ve emperyalist bağımlılık ilişkisinin temel alanlarından birini oluşturuyor. Dolayısıyla emekten yana ve gerçekçi bir bilim ve teknoloji politikası:

- Toplumlarının doğayla-ve bu arada insanın kendi doğasıyla daha bütüncül ve sürdürülebilir bir ilişki içinde örgütlenmesini tarif etmeli, ve
- Emperyalist bağımlılık zincirinin kopartılması için gerekli olan adımları da içermelidir.

Toplum ve teknoloji ilişkisini değerlendirirken, toplumun yapısal özelliklerini dikkate almayan, belirleme ilişkisini tek yanlı olarak teknolojiden topluma doğru kuran teknolojik determinizmi kabul etmiyoruz. Fosil yakıtların sadece sonuçlarını hedefleyen tekno-kapitalist yöntemler sorunları çözmeyecek ve umutsuzluğu arttıracaktır. Bu nedenle, önereceğimiz teknolojiler, toplumun özgün niteliklerini, yapısal özelliklerini dikkate alacak ve aynı zamanda emekten yana bir toplumsal yapı ve dönüşüm politika ve uygulamalarının etkin bir mekanizması işlevine sahip olacaklardır.

Bu bağlamda, kamusal bir planlama ekseninde;

- Başta güneş ve rüzgâr olmak üzere tüm yenilenebilir enerji kaynaklarının daha verimli kullanılması,
- Bu kaynaklara dayalı enerji üretiminde kullanılan makina ve ekipmanların yurt içinde üretilmesi için AR-GE ve ürün

- geliştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi,
- Teknoloji geliştirme ve inovasyon çalışmalarının desteklenmesi,
- Yenilenebilir kaynaklardan üretilen kesintili elektriğin depolanabilmesi ve iletiminde sorun yaşanmaması için enerji ve elektrik depolama / batarya teknolojileri üzerinde AR-GE ve ürün geliştirme çalışmalarının yoğunlaştırılması,
- Ölçüm ve belgelendirme hizmetlerinin verilmesi vb. çalışmaları yapmak üzere,

TUBİTAK'ın enerji ile ilgili birimlerinin, üniversitelerin ilgili enstitü ve merkezlerinin ve kamu ve özel kuruluşların enerji Ar-Ge birimlerinin, ortak bir kamusal kurumsal çatı yapı içinde yer almaları sağlanacaktır. Böylece bilgi ve deneyim aktarılmasına imkân verilecek, eşgüdüm ve işbirliği içinde yapılacak çalışmaların yaratacağı sinerjiden yararlanılacaktır.

Hidrojenden enerji kaynağı olarak yararlanma amacıyla, dünya ölçeğinde yürütülen çalışmalar dikkatle izlenecek, yeşil hidrojen üretimi için bilimsel ve teknik çalışmalar yapmak ve /veya yaptırmak üzere Hidrojen Enstitüsü kurulacaktır. Enerji depolama ve batarya teknolojileri alanında çalışacak bir merkez oluşturulacaktır. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) yeniden faal hale getirilecek, Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu (TENMAK) yalnızca madencilik üzerinde yoğunlaşmak üzere yeniden yapılandırılacaktır.

Bütün bu kurumsal yapılara idari ve bilimsel özerklik tanınacak, işlevsel demokratik katılım mekanizmaları ile çalışmaları sağlanacaktır.

Güncel Taleplerimiz

1. Virüs salgını ve ekonomik kriz nedeniyle; işyeri kapanan, işten daimi olarak çıkarılan, ücretsiz izinle evine gönderilen, iş bulamayan milyonlarca yurttaşın ödeyemediği ve ödeyemeyeceği zamlar iptal edilmeli; enerji yoksullarının, elektrik, doğal gaz, su, telefon ve internet faturaları kamu tarafından karşılanmalı; işten çıkarmalar koşulsuz yasaklanmalı; işsizlik sigortasından, işsiz kalan her emekçi yararlanabilmeli; tüm yoksul ailelere her ay düzenli maddi yardım yapılmalıdır.
2. Çok yüksek oranlarda artan enflasyon göz önüne alınarak ücretler ve maaşlar her üç ayda bir arttırılmalıdır.
3. Enerji sektöründe ve tüm kamusal hizmetlerde özelleştirmelere son verilmelidir.
4. Tüm yurttaşlar sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmalıdır.
5. Çok ciddi bir sorun olan ve giderek çoğalan enerji yoksulluğunun yakıcı etkilerini azaltmak için enerji yoksullarına kamusal destekler mutlaka sağlanmalı, bu kapsamda; elektrik yardımının, hane halkı sayısından bağımsız olarak, aylık üst sınırı 230 kWh'a yükseltilmeli ve kapsamı tüm düşük gelirli aileleri kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Bireysel ısınma

ile ısınan bir konutun yıllık doğal gaz tüketimi, örneğin Ankara'da 950 m³'tür. Şubat 2022 fiyatlarıyla, bu tüketim için ödenecek miktar 2.670 TL'dir. Yapılacağı açıklanan 450-1.150 TL yardım, yıl içinde hiç zam görmese bile ödenecek gaz bedelinin yalnızca yüzde 17-43'ünü karşılamaktadır. Destek tutarı, ödenecek gaz bedeline eşitlenmeli ve kapsamı tüm düşük gelirli aileleri kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Yerel yönetimler bedelsiz veya düşük bedelle su desteği vermelidir.

6. Enerjinin, kullanıldığı tüm sektörlerde daha verimli ve etkin kullanılması için gerekli çalışmalar öncelikle yapılmalıdır.
7. Enerji girdilerindeki ve ürünlerindeki yüksek vergiler düşürülmeli, elektrik faturalarına eklenerek konut abonelerinden zorla tahsil edilen kayıp / kaçak bedeli ve dağıtım şirketlerine ilave kazançlar sağlayan tüm kalemler iptal edilmelidir.
8. Konutlarda temel ihtiyaçlardan olan elektrik, doğalgaz, su ve iletişim ile ilgili faturalardaki KDV ve Özel İletişim Vergisi kaldırılmalıdır.
9. Filtre, baca gazı kükürt arıtma tesisleri, su arıtma tesisleri, katı atık tesisleri vb. çevre koruyucu ünitelerini tesis etmeyen veya maliyetlerini düşürmek için bu tür tesislerini çalıştırmayan termik santraller ile zehirli gazları ve suları hiçbir önlem almadan çevreye salarak insanı, doğayı, yaşamı zehirleyen jeotermal santrallerde üretim derhal durdurulmalı; çalışanların sosyal hakları güvence altına alınmalı ve bunlara yeni istihdam olanakları yaratılmalı; kârları uğruna çevreyi kirletmeyi, yok etmeyi kendilerine hak olarak görenlerden de sorumlu oldukları zararlar tahsil edilmelidir.
10. Plansız, çevre ve toplumla uyumsuz, yatırım yerinde yaşayan halkın istemediği, topluma maliyeti faydasından fazla olacak, ekolojik varlıklarımıza, biyoçeşitliliğe, insan sağlığına ve sosyal yaşantıya zarar verecek her türlü projeden vazgeçilmeli; akarsu havzalarında kalıcı tahribat yapan HES'ler, tarım alanları ve akarsuları zehirleyen HES'ler devreden çıkarılmalıdır.

11. ÇED çalışmaları, yatırımların çevresel etkilerinin yanı sıra tüm toplumsal etkilerini ve bu kapsamda Sağlık Etki Değerlendirmesini içermelidir.
12. Tüm santrallerin baca gazı ölçüm sonuçları (partikül miktarı, SO_x, NO_x, CO₂...) “veriye erişim ve şeffaflık” kapsamında düzenli olarak kamuya açıklanmalıdır.

KİRLENMEDEN, KİRLLETMEDEN, BARIŞ İÇİNDE, EŞİT,
ÖZGÜR, ADİL, AYDINLIK BİR DÜNYA VE BAĞIMSIZ, DE-
MOKRATİK VE SOSYALİZM DOĞRULTUSUNDA YÜRÜYEN
BİR TÜRKİYE DİLEĞİYLE...

#SOL'daÇözümVar

Enerjide neden demokratik bir dönüşüm ve bu dönüşüm nasıl başarılacak sorularına yanıt verdik! Peki siz ne düşünüyorsunuz? Aynı fikirdeyseniz, fikrimizi gerçek kılmak için sizi SOL Parti'de örgütlenmeye, bu mücadeleyi birlikte büyütmeyle davet ediyoruz.

SOL'A KATIL

*QR Kodu Taratarak ya da
www.solparti.org İnternet Adresini
Ziyaret Ederek Partimize Katılabilirsiniz!*